

TEN GELEIDE

L. CANDAU
Voorzitter

1. Ontvangen reacties op LACA-werking

- De Heer Gust Vandegoor, Secretaris van Heemkunde Vlaanderen. Gouw VI-Brabant en Brussel feliciteert onze kring voor de door hem hooggeschatte uitgave van het boek "Karel van de Woestijne in Laken - Dagboek van den Grooten Oorlog - Columns in de Nieuwe Rotterdamse Courant van 20 augustus 1914 tot 21 november 1918".
Welgemeende dank, heer secretaris voor de lovende woorden waarvoor LACA niet ongevoelig blijft!
- De Heer Philippe Meert, voorzitter van de vereniging "PRO-TRAM" feliciteert onze kring voor het verschenen artikel in de laatste uitgave van LACA-Tijdingen van de hand van onze secretaris Wim van der Elst: "Uit de Tijd van de Stoomtram te Laken". De auteur inspireerde, zich op de twee boeken dewelke door de vereniging werden uitgegeven en ook op een boekje waarnaar verwezen werd uit de reeks "Guides Illustrés des Chemins de Fer Vicinaux", zelf een onderdeel van de "Guides Jean d'Ardenne" over de "Ligne de Bruxelles à Humbeek et Londerzeel".
- Voor de eventuele liefhebbers van dit soort publicaties hernemen we graag de aangekondigde informatie uit de brief.
Zowel het boek aangaande Wemmel (30 €) als dit over Grimbergen (40 €) is nog steeds beschikbaar mits storting van het juiste bedrag op bankrekening 310-1170654-47 van BIBLIO PRO-TRAM te 1850 Grimbergen, dit bij afhaling in Grimbergen of te Brussel (Tel 02/269.02.74 of 02/511.00.30), bij verzending met de post dient er (per exemplaar) 5 € te worden bijgevoegd.
Voor belangstellenden in nostalgische beelden van de Buurtspoorwegen in heel België hebben wij eveneens een aanrader: "Tramreis in België" (40 €, 480 bladzijden in A4 formaat en voorzien van een kartonnen kaft). Een ideaal geschenk voor de (komende) feesten!
- Tenslotte vermelden we nog dat elke reactie op ons tijdschrift (ook desgevallend negatieve) welkom is. Dit vernauwt hoe dan ook de banden tussen onze lezers en de redactie!

2. Terugblik op de boekvoorstelling Karel Van de Woestijne

Zondag 9 mei 2004 was een belangrijke dag voor LACA. Dan zou blijken of ons project de nodige aandacht kreeg. En het werd een succes! Secretaris en verslaggever W. van der Elst vatte het gebeuren onder volgende woorden samen:

Op moederdag, zondag, ging de voorstelling van het boek "Karel van de Woestijne in Laken. Dagboek van den grooten oorlog. Columns

uit de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 20 augustus 1914 tot 21 november 1918" door in de lokalen van het Atelier Salu naast de ingang van het kerkhof van Laken, ons bereidwillig ter beschikking gesteld door Marcel Celis van de vzw voor grafsierkunst Epitaaf.

Het is uiteindelijk een publicatie geworden van 263 blz. op A4 formaat, verlucht met niet minder dan 224 illustraties. De eerste oplage van 100 exemplaren kwam op de valreep, vrijdag kort voor 17 u, gereed bij de drukker...

In het stemmige zaaltje op de eerste verdieping mochten we een 50 aanwezigen begroeten, onder wie minister van staat Annemie Neyts, gewezen staatssecretaris Vic Anciaux, volksvertegenwoordiger Sven Gatz en gemeenteraadslid Marie Paule Quix.

Schepen Bruno De Lille liet zich bij monde van ons werkend lid en tevens voorzitter van Groen! Brussel-Stad, Steph Feremans verontschuldigen: moederdag riep hem onweerstaanbaar naar West-Vlaanderen. Na een inleiding door voorzitter Leon Candau

waarin hij de diverse personen en instanties dankte die hun steun verleend hebben voor het project, en meer bepaald onze partners Willemsfonds Laken en Gemeenschapscentrum Nekkersdal, kwamen twee gelegenheidssprekers aan het woord.

Peter Theunynck, die aan de Gentse universiteit onder leiding van professor Anne Marie Musschoot een doctoraat over Karel van de Woestijne voorbereidt, gaf in sneltreinvaart een overzicht van het getormenteerde leven van de dichter. Heel wat bijzonderheden komen ook aan bod in de inleiding van Wim van der Elst in het boek. Spreker vond het initiatief van LACA prachtig en bijzonder geslaagd.

Daarna las de acteur Marc Bober een aantal passages voor uit het oorlogsdagboek, die de toehoorders overtuigd hebben dat de taal van Karel van de Woestijne met de jaren niets van haar vermogen tot ontroeren verloren heeft en nog steeds zeer verstaanbaar blijft.

Een kleine receptie op het gelijkvloers en in de prachtige wintertuin bood de gelegenheid nog wat na te praten en indrukken uit te wisselen. En uiteraard zich het boek aan te schaffen tegen de luttele prijs van 5 €. De Brusselse schepen van cultuur Henri Simons bracht eveneens een bezoek, zodat we onze erkentelijkheid tegenover de

stad Brussel konden uitdrukken voor de subsidie van 1.500 € die het project mogelijk heeft gemaakt.

3. Nieuwe leden

Tijdens ons jubileumjaar mochten we vier nieuwe leden registreren:

Mevrouw Leuridan, Mevrouw Gonnissen M., Mevrouw Gonnissen I., Mevrouw Ampe E.

Hartelijk dank beste mensen voor de belangstelling voor onze werking!

4. LACA moderniseert

Onlangs heeft LACA zijn eigen website op poten gezet. Zie hier het adres: www.laca.tk

Bij het aanklikken van deze site kan men volgende informatie oproepen:

- de informatiefolder van de kring
- de informatiefolder van het Karel van de Woestijneproject
- het voorblad van LACA Tijdingen, 15de jaargang nummer 3 met inhoudstafel en het colofonblad
- de kleurenillustratie met het glasraam uit de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken
- de activiteitenkalender
- de inhoudstafels van de eerste tien jaargangen van ons tijdschrift

Natuurlijk staat deze website nog in zijn kinderschoenen maar in de toekomst zullen er heel wat verbeteringen aangebracht worden, zo bijvoorbeeld:

- de korte inhoud van elk artikel en van het hoofdartikel
- de inhoudstafels van de vijf laatste jaargangen
- de volledige analytische inhoudsopgave van de laatste vijftien jaargangen met hierop een zoekmachine...

Vanzelfsprekend zal er voor gezorgd worden om de website regelmatig te actualiseren. Aan verschillende instellingen zal gevraagd worden een link aan te brengen naar onze website (GC Nekkersdal, Trefcentrum De Wand, Vlaamse Gemeenschapscommissie, Heemkunde Vlaanderen enz.)

5. Speciaal LACA-nummer

Ter gelegenheid van het 15-jarige bestaan van de Lakense Geschied- en Heemkundige Kring hielden wij eraan een speciaal gratis jubileumnummer samen te stellen. U was intussen reeds bestemming van deze nogal volumineus uitgevallen bijdrage.

Langs deze weg wensen wij onze lezers veel kijk- en leesgenot en hopen dat dit initiatief uw algehele voldoening wegdraagt.

6. Naklank artikelenreeks Lakense oorlogsmonumenten

In de loop van de tijdspanne tijdens de welke de artikelenreeks werd gepubliceerd mochten wij het beleven dat het sterk gehavende oorlogsmonument, gelegen langs de E. Bockstaellaan totaal gerestaureerd werd. Beide gelijklopende initiatieven zijn ongetwijfeld aan het toeval te wijten. Het stemt ons evenwel uiterst tevreden dat de stad Brussel ook aan dit soort erfgoed de nodige aandacht besteedde. Met deze hernieuwt LACA zijn dank aan de Heer H. Simons, schepen van Cultuur en Stedenbouw van de stad Brussel.

Niettemin durven wij de aandacht vestigen op een lacune. Het mooie ijzeren hekken rond het parkje waarin het monument werd ingeplant vraagt dringend om een herstelbeurt. Wij kijken met genoegen uit naar het moment waarop ook aan dit euvel zal verholpen worden.

Om definitief dit onderwerp af te ronden volgt hieronder nog even een lijstje met de besproken monumenten:

- Het monument aan de Lakense gesneuvelden van beide wereldoorlogen (E. Bockstaellaan). Laca Tijdingen jg 14/1,14/2,14/3,14/4,15/4.
- Het monument aan de Franse Onbekende Soldaat (Onze-Lieve-Voorplein). Laca Tijdingen jg 15/1
- Het monument aan de gesneuvelde Pupillen en Cadetten tijdens beide wereldoorlogen (ereker oude Cadettenschool - Sint Annadreef). Laca Tijdingen jg 15/1
- Het monument aan de Belgische piloten die deelnamen aan de "Slag om Engeland" (Openbaar Park Laken). Laca Tijdingen jg 13/3
- Het ereperk van de Lakense gesneuvelden en burgerlijke politieke gevangenen tijdens WO I op het Lakense kerkhof. Laca Tijdingen jg 15/3
- Het ereperk van de Lakense gesneuvelden en burgerlijke politieke gevangenen tijdens WO II op het Lakense kerkhof. Laca Tijdingen jg 15/3
- Gedenkplaat aan Albert Cupis, leraar school 33, slachtoffer van de Gestapo tijdens WO II (binnenkoer school Thys, Vanhamstraat). Laca Tijdingen jg 15/3
- Gedenkplaat voor drie Lakense politieagenten gestorven tijdens WO I (Hall politiebureel E. Bockstaellaan). Laca Tijdingen jg 15/3
- Herdenkingsplaat in het Koninklijke Pakhuis op de site van Thurn

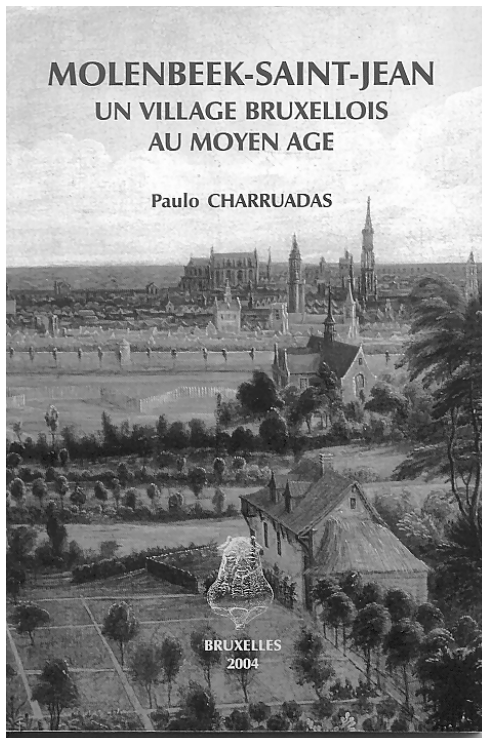
en Taxis voor gesneuvelde personeelsleden (Picardlaan). Laca Tijdingen jg 15/3

- Glasraam in Onze-Lieve-Vrouwekerk Laken. Laca Tijdingen jg 15/3
- Wellicht bestaan er nog andere gedenkplaten in Laken. Mochten onze lezers hiervan weet hebben worden wij hierover graag en met dank geïnformeerd.

LAKEN EN MOLENBEEK IN DE MIDDELEEUWEN

W. VAN DER ELST

Paulo Charruadas : Molenbeek-Saint-Jean. Un village bruxellois au moyen âge

Onder deze titel verscheen zopas een werk, bekroond met de Dexia-prijs 2003 voor geschiedenis, uitgegeven als Jaarboek 29 (2002) van de Geschied- en Heemkundige Kring van het Graafschap Jette en Omgeving, in coproductie met het Centre interdisciplinaire de recherche sur l'histoire de Bruxelles van de Université Libre de Bruxelles (158 p., ill.)¹.

De auteur (° Schaarbeek, 1975) is licentiaat in de kunstgeschiedenis en middeleeuwse archeologie (1999) en tevens in de middeleeuwse geschiedenis (ULB 2002). Het boek is een herwerkte versie van de licentiaatsverhandeling die hij in 2002 maakte onder leiding van Professor Claire Billen. Daarop is hij begonnen aan een doctoraatsthesis over de ontginning van de gronden in de streek

van Brussel en de betrekkingen van het ommeland met de stad.

Hopelijk zal hij daarin een aantal van de vele vragen kunnen beantwoorden waarvan hij in het boek stelt dat ze nog geen afdoende oplossing hebben gekregen.

Indien de landelijke geschiedenis (histoire rurale) in navolging van de Franse Annales-school in België prat kan gaan op een reeks grote namen (F.L. Ganshof, L. Génicot, A. Verhulst, J.-J. Hoebanx, G. Despy), blijkt de streek rond Brussel nog grotendeels onontgonnen terrein te zijn.

¹ Het boek kan besteld worden bij de vzw Graafschap Jette c/o A. Bastin, Laurelaan 101, 1082 Brussel en door overschrijving van 15 EUR + 2,5 EUR portkosten op rekeningnummer 000-0163075-18 met vermelding Molenbeek

Grondleggende arbeid is er alleen verricht voor Anderlecht (M. de Waha) en Ukkel (S. Bartier-Drapier en J. Gilissen). De auteur betreurt met name het ontbreken van een degelijke monografie voor Laken ... (Maar eerlijkheidshalve moeten wij hier toch aan toevoegen dat waar hij de licentiaatsverhandeling van ons LACA-lid Pierre Van Nieuwenhuysen uit 1979 over de Toponymie van Sint-Jans-Molenbeek kent en benut, hij nergens gewag maakt van diens monumentale doctoraatsthesis uit 1998 over de Toponymie van Laken, ofschoon dit werk geenszins als dusdanig bedoeld is maar er wel onmisbare bouwstenen voor levert).

Niettemin is er ook voor de vroegste geschiedenis van Laken een en ander in het werk te vinden. Dat is ook logisch : twee aanpalende dorpen, op dezelfde oever van de Zenne gelegen, met dezelfde bodemgesteldheid, in een vergelijkbare verhouding tot de stad, enz. Maar er zijn ook grote verschillen.

Het meest spectaculaire van het boek is de uiteenzetting met de verschillende hypothesen volgens dewelke Molenbeek de bakermat van Brussel zou geweest zijn. Die begonnen in 1930 met G. Des Marez die uit een oorkonde uit 966 meende te kunnen afleiden dat de parochie van Sint-Jans-Molenbeek de moederkerk van de eerste Brusselse nederzetting zou geweest zijn. Voor- en tegenstanders mengden zich in het debat. In 1979 poneerde G. Despy dat het oorspronkelijk domein van Molenbeek ongeveer 3500 ha bestreek, waaronder zowel de stad Brussel, Molenbeek, hoog-Elsene, Etterbeek, Sint-Joost, Schaarbeek als Laken vielen.

Charruadas laat van die theorie niet veel over, en suggereert dat Molenbeek pas in de XIIe eeuw zelfstandig werd, en daarvoor vermoedelijk van het oudere Laken afhing.

Wat onbetwist is, en hierbij een rol speelde, is dat de ganse Sinte-Katelijnwijk met de Zennehaven oorspronkelijk Molenbeeks grondgebied waren. Maar met de bouw van de eerste en later de tweede stadsomwalling werd Molenbeek eerst de facto en dan de jure teruggedrongen.

Minder ophefmakend, maar daarom niet minder belangrijk, is de ontginning van het grondgebied. Er waren hier geen grote bossen of uitgestrekte moerassen. De drassige beemden aan de Zenne en de talrijke beken konden vrij gemakkelijk verbeterd worden en aangewend als weiland of voor tuinbouw. De hoger gelegen gedeelten waren bijzonder geschikt voor graanteelt en waren reeds in de XIIe eeuw in exploitatie.

Molenbeek schijnt geen oude grote domeinen gekend te hebben zoals Laken (de Zeven Erfheerlijkheden). Er ontstonden ook slechts twee grote hoeven : Karreveld en Ransvoord.

Dat uit zich ook in de parcellaire verdeling van de velden en de bewoning. Oorspronkelijk schijnt die geconcentreerd geweest te zijn langs de oude Vlaamse "steenwech" en de Sinte-Katelijnwijk. Later kreeg men meer en meer apart verspreide boerderijtjes met erbij minder dan een hectare akker of groentetuin. Die ontwikkeling schijnt zich van de hoger naar de lager gelegen gronden voorgedaan te hebben. De hertogen van Brabant,

van oudsher belangrijke grootgrondbezitters, hebben dit gestimuleerd. In de tweede helft van de XIIIe eeuw was het proces voltrokken, de laatste Zennebeemden waren in 1298 verdeeld².

De evolutie ging uiteraard gepaard met de groei van de stad. Hoewel er daar ook aan land- en tuinbouw werd gedaan, en niet het minst in de Sinte-Katelijnwijk, werd men er meer en meer afhankelijk van de invoer van levensmiddelen uit het ommeland. Hoewel de teelt van graan belangrijk blijft, ziet men de tuinbouw en vooral de veestapel exponentieel toenemen.

De stad zou met alle middelen pogen zich van die toevoer te verzekeren. Het instellen van de "kuip" van Brussel moest daartoe bijdragen. In 1360 verbood de stadsmagistraat het opkopen van voedingswaren in een straal van 2 mijlen rond de stad om zeker te zijn van voldoende aanvoer naar de markten.

Een controlemiddel daarbij was het bezit van de steenwegen die naar de stad voerden. Zo liet de stad reeds in 1265 de weg naar Vorst bestraten. De Vlaamse steenweg was op het einde van de XIIIe eeuw zeker al tot Ransfort bestraat. In 1291 belooft hertog Jan I geen "wechgelt" te heffen op minder dan een mijl van Brussel. De stad bezat ook de steenweg naar Laken, maar had die uitbesteed aan "causidemeesters" die blijkens een betwisting uit 1395 wel "wegegelt" inden.

Een interessante vraag die de auteur tenslotte opwerpt, is of de dominantie van de stad over haar ommeland ook niet in de hand gewerkt werd door het verwerven van eigendommen daar door de stedelijke burgerij. Dit dan vooral door het overnemen van oude cijnsrechten, die onveranderd bleven en niet meer aan de economische realiteit beantwoordden. De boerderijen konden dan voor een veel hogere prijs verpacht worden. De burgers hadden voor hun recent verworven rijkdom ook nauwelijks andere beleggingsmogelijkheden.

Er zijn hier voor Molenbeek wel aanwijzingen voor, maar de moeilijkheid is dat in de oude cijnsboeken meestal niet te lezen staat of iemand uit de stad afkomstig was of niet.

Wat wel vaststaat is dat het toegenomen belang van allerlei tuinbouwproducten heel wat betwistingen meebracht over de vraag of er "tienden" op verschuldigd waren of niet. Daarvoor waren eigenlijk alleen die op graan belangrijk. De belastingplichtigen verzetten zich tegen wat een vast percentage van heffing was op een fel in waarde gestegen opbrengst. Maar ook de tiendenheffers maakten onderen ruzie. Vroeger kwamen de "kleine tienden" op tuinbouwproducten en veeteelt toe aan de plaatselijke geestelijkheid, die ermee in hun onderhoud moesten voorzien. Maar in 1258 eiste het kapittel van Sinte-Goedele ook een deel van die "kleine tienden" op, ongetwijfeld wegens hun toegenomen belang.

En zo vindt men in dit boek tal van details die een licht werpen op de

² Over de latere ontwikkeling in de 17e en 18e eeuw is er de licentiaatsverhandeling van Christine Mahieu : "Exploitations et propriétés à Molenbeek-Saint-Jean (1649-1796)", ULB 1987-1988 bij professor Hasquin, waarvan samenvattingen werden gepubliceerd in "Ons Graafschap", nr. 22 (1992), 23-24 (1993-1994), 25 (1995), 26 (1996-1997).

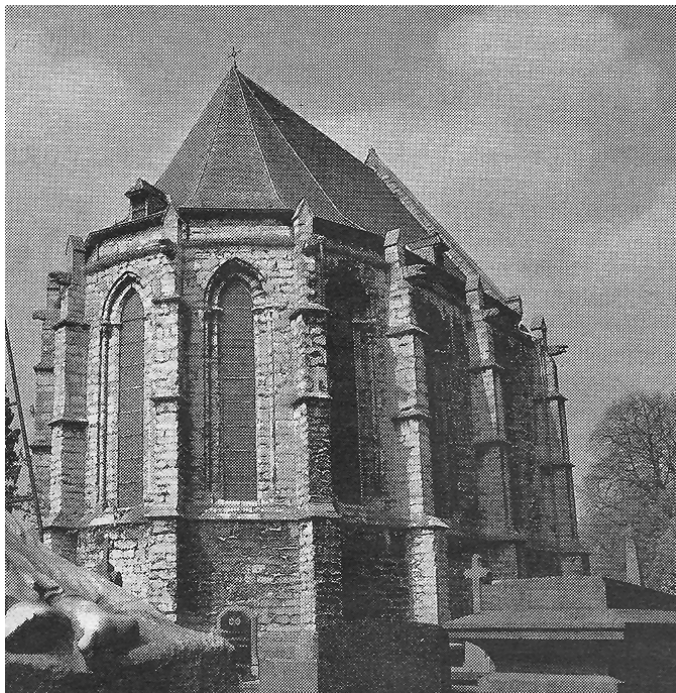
samenleving in de middeleeuwen in onze streken. We kunnen maar hopen dat de auteur zal volharden en in zijn doctoraatsthesis een antwoord geven op de vele vragen die nu wel opgeworpen, maar nog niet beantwoord werden.

Om te eindigen met een 'mineure' opmerking: de korte Nederlandse samenvatting achteraan in het boek strekt bepaald niet tot eer voor de twee personen die bedankt worden voor de vertaling.

GOED EN SLECHT NIEUWS OMTRENT HET LAKENSE ERFGOEDEBELEID

L. CANDAU

- **Renovatie en herbestemming van het oude kerkkoor**

In het verleden besteedde LACA meermaals de aandacht aan de Lakense religieuze gebouwen. Toch hier nog even enkele geschiedkundige items op een rijtje:

- 14 oktober 1850 : Bij KB werd de oude kerk buiten gebruik gesteld. Zij bleef echter dienst doen als grafkapel voor het Belgische Vorstenhuis
- 27 mei 1854 : Koning Leopold I legt de eerste steen van de nieuwe neo-gotische kerk die onafgewerkt wordt

ingehuldigd op 7 augustus 1872..

De discussie omtrent de definitieve bestemming van de oude kerk blijft eindeloos aanslepen

- 1904 : De toren en het schip worden afgebroken
- 1905 : Restauratie van het koor onder de leiding van Architect Van Assche
- 1936 : Bij KB wordt het koor beschermd en ontheiligd. Intussen kwam het koor te liggen binnen de omheiningsmuur van het monumentale kerkhof .

De Heer Simons, schepen van Cultuur en Stedenbouw van de Stad Brussel vindt dat de cultuur in de stad meer gedecentraliseerd moest worden. Vandaar het plan om het koor van de oude Lakense

parochiekerk als culturele ontmoetingsplaats te gebruiken. Misschien reeds in september zullen de eerste concerten georganiseerd worden in samenwerking met de Brigitinnenkapel. Wat echter meer is, het oude kerkkoor zal opnieuw gerestaureerd worden. Er loopt al een studie om de precieze omvang van de werkzaamheden vast te stellen. De stad Brussel zal subsidies voor de restauratiewerken bij het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest aanvragen. De eigenlijke restauratie is gepland voor 2006. (Bron: De Standaard 21/4/2004)

• **Herbestemming van de oude Cadettenschool in Laken**

Onlangs heeft het kernkabinet zijn voorkeur uitgesproken voor de vestiging van de vierde Europese School in de voormalige Cadettenschool in Laken. Komt er nu een einde aan de flinke discussie over de definitieve vestigingsplaats van deze instelling die er hoe dan ook moet komen gezien de recente uitbreiding van de EU? Alles laat het vermoeden!

Een lijst met zeven mogelijke locaties werd voorgelegd aan de ouderverenigingen van de reeds bestaande scholen. Door deze verenigingen werden tenslotte twee sites weerhouden: de oude Cadettenschool in Laken en de terreinen van Thurn en Taxis. Er is nog wel geen formele beslissing doch het kernkabinet dat de school zal financieren heeft nu een duidelijke voorkeur uitgesproken. Bovendien zitten de Federale Regering, het Brussels Gewest en de Brusselse Gemeenten op dezelfde lijn.

De regering ging er ook van uit dat er een evenwichtige spreiding moet zijn van de Europese scholen over de stad. Bovendien is het gebouwencomplex in de Sint-Annadreef reeds een school en zullen de verbouwingkosten minder hoog liggen.

Dit alles wordt met groot genoegen bekeken door schepenen van Cultuur en Stedenbouw, de Heer H. Simons voor wie de spreiding van de Europese scholen heel belangrijk is met het oog op de stedenbouwkundige toekomst van Brussel.

Nu de ouderverenigingen het verzet tegen de vestiging van de vierde Europese school in het Noordelijk deel van Brussel hebben opgeheven dringen zij erop aan dat de school beschikbaar zou zijn voor het schooljaar 2008-2009.

Door de voormalige Brusselse Minister-President, J. Simonet werd onlangs het prestige-project "Wijk van de Kennis" gelanceerd. Het Brussels Gewest wil ondermeer op de site van Thurn en Taxis een Europees Centrum voor ingenieursscholen installeren met de steun van Europa. Het centrum zal de wetenschappelijke opleidingen groeperen van alle universiteiten en hogescholen in de hoofdstad. De kostprijs schommelt rond de 300 miljoen Euro. De Wijk van de

Kennis zal zich over heel het immense terrein van Thurn en Taxis uitstrekken.

Nu ook het nieuwe bestemmingsplan voor Thurn en Taxis na veel discussie en plannen definitief in de steigers staat mag voor 99% worden aangenomen dat de vierde Europese School daadwerkelijk in Laken gevestigd zal worden.

(Bronnen: De Standaard 25/5/2004

Brussel Deze Week n° 935 - 13/5/2004)

- **De verloedering van de Alban-Chambon doorgang blijft duren!**

Via schepen Bruno De Lille kregen wij uit het kabinet van schepen Henri Simons het slechte nieuws te horen dat:

De NMBS heeft per brief laten weten dat de vernieuwingswerken aan de waterdichting boven de doorgang niet kunnen doorgaan binnen de gevraagde termijnen bij gebrek aan middelen. Het budget dat hiervoor nodig is werd verschoven naar 2007. Bovendien heeft de federale dienst voor transport en mobiliteit laten weten dat de investeringen via het samenwerkingsakkoord eveneens werden uitgesteld naar een latere datum. De vernieuwing van de Chambondoorgang werd destijds opgenomen als reserveoperatie in het kader van het wijkkontrakt, maar werd uiteindelijk niet weerhouden in het basisdossier.

Dit toont eens te meer de ongevoeligheid aan van onze federale overheidsdiensten om hun kostbaar patrimonium te vrijwaren van verval. Keer op keer wordt dit dossier uitgesteld, op de website van de Directie Vervoerinfrastructuur (DVI: <http://www.beliris.be/nl/PrjTch/RealPas.cfm>) staat het zelfs geklasseerd bij de gerealiseerde werken waarvoor meer dan 1,5 miljoen Euro gebudgetteerd werd voor uitvoering in 2002 - 2003! Betekent dit uitstel dan niet het afstel, helemaal de vergeetput? Hoewel deze doorgang evenveel bescherming verdient als het door dezelfde architect ontworpen interieur van het Metropole hotel dat in 2002 beschermd werd, riskeert deze veelgebruikte doorgang een volledige teloorgang te worden: graffiti kan je nog verwijderen, waterschade lijdt tot onherstelbaar verlies. Daarenboven was in de plannen ook een verfraaiing van de onmiddellijke omgeving voorzien, maar het ziet er dus naar uit dat één van de weinige écht museale lantaarnpalen nog enkele jaren langer zal staan roesten... jammer, bijzonder jammer.

DE LOTGEVALLEN VAN DE MEISELAAN ³

W. VAN DER ELST

De geschiedenis van de Meiselaan is een echte puzzel, niet alleen omdat verschillende benamingen in de loop der tijden gebruikt werden, maar ook omdat verschillende wegen een min of meer gelijke naam hebben gedragen, en tenslotte omdat het tracé van sommigen grondig is gewijzigd.

Pierre Van Nieuwenhuysen onderscheidt in zijn 'Toponymie van Laken' achtereenvolgens :

1. Meiseweg, reeds in 1474 geciteerd als "inde p(ro)chie van laken ... opt velt geheten de Wannecoute(r) aent Doe(re)nken ... daer den va(n)delwech van meysse doe(r) gaet ..."
Dit was de weg die van de Dikke Linde (alias Lakenlinde) naar Meise liep.
2. Meiseweg, in 1560 omschreven als "opt laken velt metter zijde te ptsegem weert comen(de) ... aender kercken en(de) huysarmen van laken lant door welck stuck gaet een(en) wech van laken tot meys". Dit was een weg die van het Borrekesveld (Lakenveld) vertrok en vandaar rechtsreeks naar Meise liep. Werd ook Meisesebaan, Meisestraat, Kwade straat, Kelderstraat en Gebuurtstraat genoemd !
3. Meisevoetweg, in 1635 omschreven als "opden heijssel west den muysenberch van Affligem den meysschen voetwech daertussen", of nog in 1780 als "een daghwant Landts ... gelegen binnen die voorschreve Parochie van onse Lieve Vrouwe Laecken op de Wanne Cou-

³ Tenzij anders aangegeven steunt dit artikel op de werken achteraan in de literatuurlijst vermeld.

ter op den Lijwaert neven 't Doreken alwaer de voetwegh van Meys doorloopt comende ...beneden tegens die goeden der huysarmen van Laecken ... genoemd den weijmbosch..."

4. Meise(se)steenweg, in de 17^e eeuw bv. "boven Laken aen dwanneken gelegen in twee stucken deen tegen een willighe aldaer staende daer de wegen van Bouchout en(de) van Grimberghen scheidende ende dandere boven opt hoochste van Brabant daer den voetwech gaende naer strombeke deurloopt stuckende metten eynde tegen die Grimberssche straete ..."
 - Of nog in 1730 : "de herbaene die van Brussel naer Meys oft Grimbergen loopt".
 - Van in de 19e eeuw vindt men in het Frans gewoonlijk "Chaussée de Meysse".
 - Dat slaat ook op de oude steenweg die Brussel via het centrum van Laken en de Dikke Linde met Meise, en verder met het Scheldeland verbond, vandaar ook de benaming Temse(se)steenweg.
5. route de Meysse, of route provinciale de Bruxelles à Meysse vindt men vanaf 1845.
6. Meisewegel : een voetweg op de Heizel, die later de Fransmanstraat en vanaf 1921 de Emile Wautersstraat werd.
7. Meise(se)laan, onder impuls van Leopold II krachtens KB van 9 januari 1903 aangelegd in vervanging van a). Oorspronkelijk Meysse-laan, na de spellingvereenvoudiging van de Nederlandse gemeentenamen rond 1958 Meiselaan, en officieel sinds 1969 het minder eenvoudige Meiseselaan. Het is over deze laan en haar voorgangers dat wij het willen hebben.

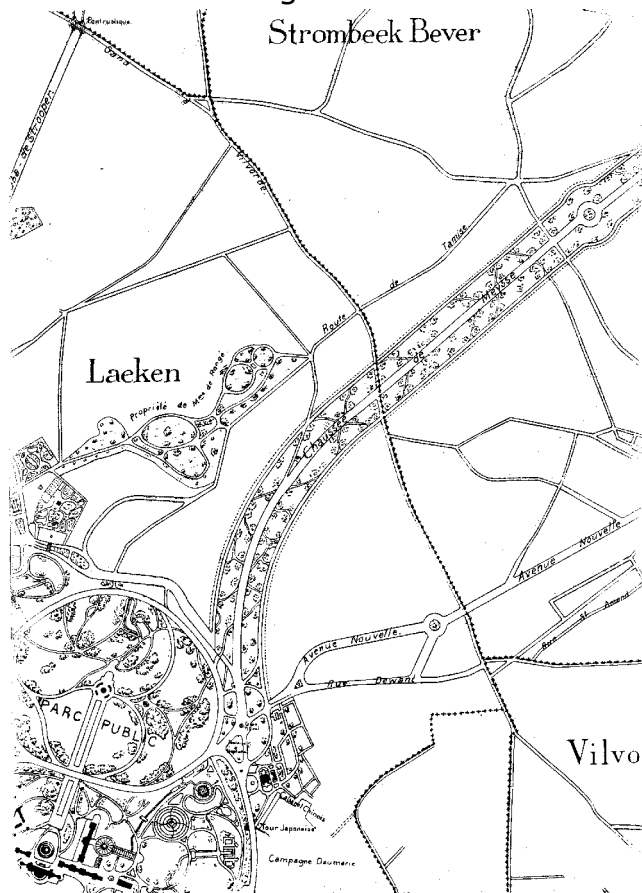
Men mag zich overigens bij deze benamingen niet laten misleiden qua ligging door de huidige toestand. Zoals men op een oude postkaart kan zien vertrok de 'route de Meysse' voor 1903 aan de Dikke Linde, ongeveer waar nu de Neptunusfontein staat. Ze volgde min of meer het huidige tra-

Meiselaan ter hoogte vd Romeinse stwg in 1904

cé van de Madridlaan (die naam werd pas op 23 januari 1961 door de gemeenteraad van Brussel gegeven aan wat tevoren gewoonweg de linkerzijstrook van de Meiselaan was (een soort eerbetoon aan de Spaanse afkomst van koningin Fabiola ?). Dat blijkt ook uit een laatste restje van de oorspronkelijke weg dat achter de Esplanade

uitkomt op de Romeinsesteenweg en een doodlopend stuk aan de overkant. Voor de Expo'58 was het nog een doorlopende weg, die vertrok van de linkerkant van de Meiselaan, een stompe hoek maakte, en uitkwam op de Romeinsesteenweg. De officiële benaming is trouwens 'Oude Meisesesteenweg (Besluit Schepencollege Brussel 9 april 1957) of in het Frans al vroeger 'ancienne chaussée de Meysse'.

Meiselaan op plan uit 1906

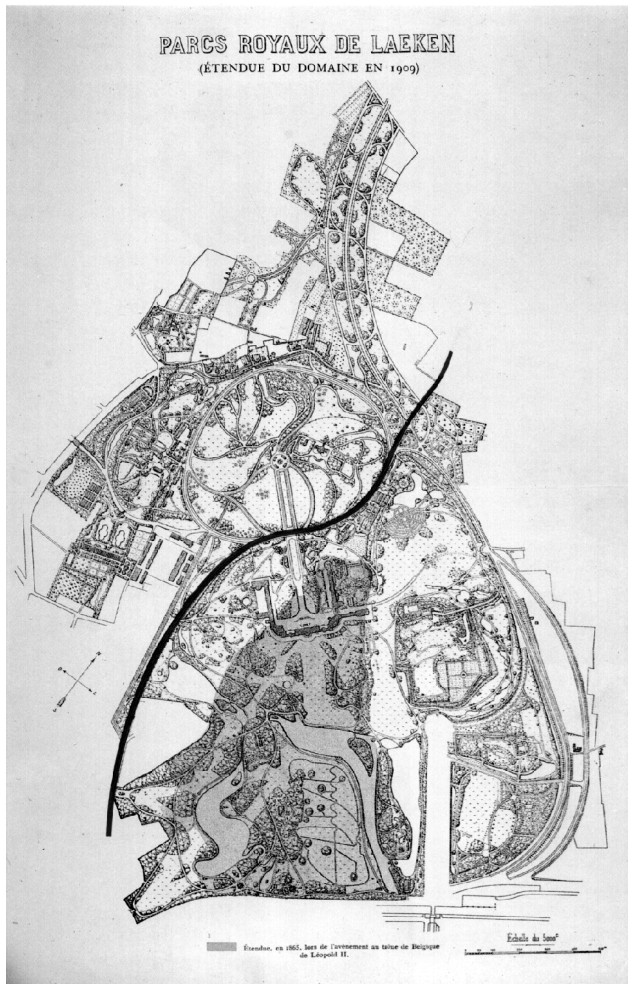
De eigenlijke door Leopold II aangelegde steenweg is eveneens buiten gebruik : men vindt er het gebetonneerde wegdek nog van te midden van de majestueuze kastanjelaars, tussen de twee rijbanen van de A12, tot aan de Romeinsesteenweg. Vroeger zag men er nog wel eens wandelaars, maar sinds enkele jaren wordt het terrein gebruikt door een of andere Dienst voor Bepantingen om er snoeiafval te composteren. Er liggen ook de onderdelen van een metalen viaduct opgeslagen ! En ieder jaar sneuvelen er enkele van de oude kastanjelaars, al moeten we toegeven dat er vorig jaar voor het eerst nieuwe werden aangeplant.

Wat tegenwoordig Meiselaan heet, was voorheen enkel de rechterzijstrook (de richting Antwerpen is het Noorden) van

het gehele complex dat onder die naam was gepland.

En dat plan is geheel en al toe te schrijven aan de gedrevenheid – ook wel de eigzinnigheid – van Leopold II. In de zeer merkwaardige publicatie van ons erelid V. Capron 'Le petit Laeken – non loin du Donderberg' kan men aan de hand van de briefwisseling tussen Leopold en zijn factotum Goffinet de eerste uitbreidingsideeën op de voet volgen. Reeds als Hertog van Brabant (hij zou pas op 17 december 1865 zijn vader opvolgen) was hij ermee begaan, en had hij al een "vue d'ensemble". Zo reeds in een briefje van 5 juli 1863 (hij was toen 28 jaar), waarin hij opdraagt ervoor te zorgen dat de verlengde Koningsstraat niet op de koepel van de kerk van Laken geï Orienteerd zou worden, maar op het kabaret L'Amour, "point de départ de ce grand boulevard enveloppant qui dans mes rêves et si Dieu me prête vie et intelligence doit un jour entourer le château et le parc de Laeken."

En op 22 november 1865 (Leopold I is nog in leven, hij zou op 7 december 1865 overlijden) schetst hij een volledig programma : een laan moet rond het campo santo van de nieuwe kerk van Laken draaien, volgt dan de Sint Annalaan tot aan de bron, splitst daar in twee armen, de ene naar het kasteel en de andere draait rond de heuvel van het monument (voor Leopold I) en volgt het terrein tot aan de barrière bij de gendarmerie op de route de Meysse, en daalt dan af naar Lacoste en L'Amour. Dat was de start voor de aanleg van de Koninklijk Parklaan en de Van Praetlaan.

Het is niet de bedoeling de worsteling van Leopold II stap voor stap te volgen om dit project te voleindigen. Daarvoor kan men de werken van Ranieri, Goedleven, van Ypersele de Strihou en recent nog Kozyreff raadplegen. Spijts zijn volharding was het plan bij het overlijden van

Leopold II in 1909 trouwens niet voltooid. We kunnen enkel vaststellen dat in 1865 de Meiselaan nog niet in het programma was voorzien.

Dat was ook niet het geval toen zijn zuster Charlotte, keizerin van Mexico, krankzinnig geworden in 1866 en sinds 1867 residerend in het kasteel van

Tervuren, na de brand daar in maart 1879 in het kasteel van Bouchout te Meise werd ondergebracht.

Eigenaardig genoeg is het blijkbaar het plan om de Tervurenlaan aan te leggen, dat in 1882 voor het eerst opdook (Ranieri, p. 77-98). Maar het zou tot in 1895 duren eer de werken door Parmentier zouden aangevat worden. Oorspronkelijk was een breedte van 60 meter voorzien van het Jubelpark tot de ringlaan, en 45 meter daarna, maar op het laatste moment slaagde Leopold II er in de breedte op 57 meter te brengen, tot aan het Zoniënwood. Met aan beide kanten een "zone de recul" van 9,50 meter kwam men aldus aan een breedte tussen de bebouwingen van 76,50 meter, ongeveer de 80 meter die Leopold gewent had.

De Meiselaan zou met 156 meter breedte, de "zones de recul" niet meegerekend, meer dan dubbel zo breed worden, iets waar de huidige autostradegebruikers zich niet eens van bewust zijn !

Nochtans was het ook hier meer bescheiden begonnen. Een KB van 26 september 1883 voorzag slechts een verbreding tot 28 meter (Ranieri, p. 115-120). Ook hier zou het tijd vergen.

Leopold II begon stelselmatig gronden op te kopen, reeds voor 1901 en nog veel meer daarna. Ook hier zou de aannemer Edmond Parmentier als tussenpersoon optreden. Er waren drie conventies tussen hem en respectievelijk het Kroondomein, de Staat en de gemeente Laken. De eerste, van 1 augustus 1902, stipuleerde dat Parmentier aan de gemeente Laken de toelating zou vragen om de nodige terreinen voor de aanleg te mogen onteigenen, en dat de gemeente gratis de wegen en paden die afgeschaft of omgeleid zouden worden zou afstaan. Alle aankopen zouden exclusief ten laste vallen van het Kroondomein en de Onafhankelijke Kongostaat. Het overschot aan gronden, na de aanleg van de wegenis, zou exclusief aan het Kroondomein toekomen.

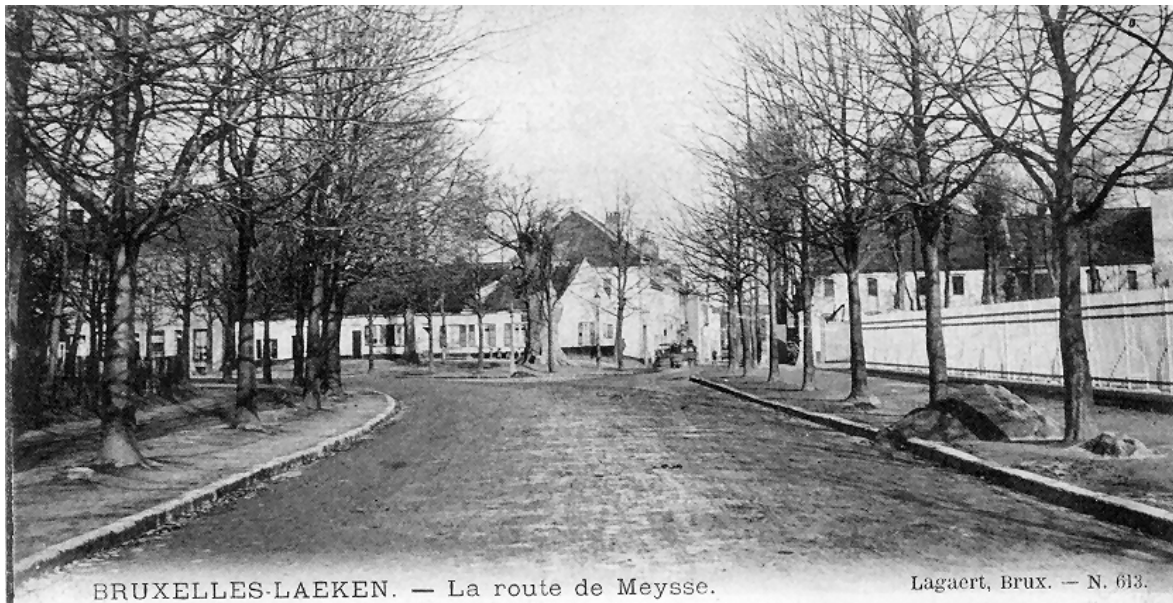
In een tweede conventie van 18 augustus 1902 engageert Parmentier zich tegenover de Staat om, desnoods door onteigening, de nodige terreinen te verwerven en gratis aan de Staat over te dragen, om de laan van de Dikke Linde te Laken tot de grens met de gemeente Meise te verbreden tot 156 meter. De Staat van zijn kant nam op zich de werken daartoe op zijn kosten uit te voeren.

Tenslotte was er een derde overeenkomst, tussen Parmentier en de gemeente Laken, op 18 augustus getekend door burgemeester Bockstael en op 10 oktober 1902 door de gemeenteraad goedgekeurd met algemeenheid van stemmen min één onthouding. Daarin bekwam Parmentier de toelating om per zone te mogen onteigenen, op voorwaarde dat het de gemeente niets zou kosten en dat de gronden nodig voor de wijziging van de gemeentelijke wegenis haar gratis zouden worden afgestaan. De terreinen die na de uitvoering van de werken zouden overschieten, mochten als bouwgrond verkocht worden, maar van elk lot mocht slechts 3/5 van de oppervlakte bebouwd worden. Leopold wilde duidelijk een residentiële wijk, aangepast aan de standing van de nieuwe laan.

Dat vinden we ook bevestigd in het merkwaardig artikel van P. Gillet, Ingénieur-Directeur des travaux communaux (van Laken) : « Les transformations de Laeken » (verschenen in 3e fascicule des Annales des Travaux publics de Belgique – juin 1905), in fine gedateerd 15 april 1905 : *"De ce point (le Gros Tilleul) divergent les trois principales communications vers Meysse, vers Strombeek et vers Schaerbeek. La première de ces avenues sera portée prochainement, jusqu'au parc de Bouchout, à 156 mètres de largeur : elle consistera en trois magnifiques allées ombragées d'arbres et réunies par des chemins de traverse serpentant au travers de pelouses et de bosquets. Bordées de part et d'autre de villas, avec vastes jardins, elle formera, entre les deux demeures royales, un trait d'union caché sous les fleurs et la verdure. »*

De plannen waren toen al klaar. Leopold had de opdracht persoonlijk toevertrouwd aan de Franse landschaps-architect Lainé, op wie hij ook al beroep had gedaan voor Vorst, Tervuren, Laken en Oostende. Lainé liet zich gedeeltelijk inspireren door de avenue du Bois-de-Boulogne in Parijs. De plannen werden in juni 1902 voorgelegd, en goed bevonden, want reeds op 8 juli mochten de aannemers Fichet beginnen met de nivelleringswerken op de terreinen die reeds eigendom van de Koning waren. Voor de rest moest men wachten op de onteigeningen, maar er waren wel al een aantal verkoopsoferten ingezameld.

De conventie met de gemeente Laken over de onteigeningen per zone, sloeg uiteraard enkel op het eigen grondgebied. Dergelijke onteigeningen waren ook enkel mogelijk in stedelijke gebieden, maar niet in de landelijke gemeenten Strombeek-Bever en Wemmel. Daarom nam de Staat zelf bij KB van 9 januari en 19 maart 1903 het op zich daar de nodige

onteigeningen voor openbaar nut te doen. De fondsen daarvoor kwamen wel van het Kroondomein en het Koninklijk privédomein, de Staat droeg enkel de last van de aanleg en beplanting van de laan en de aanleg en beplanting van de twee zijbanden en de straten die er langs lopen.

De onderhandelingen over de aankopen van de gronden op Strombeek

zouden anderhalf jaar in beslag nemen, zodat de echte werken pas in juli 1904 konden beginnen. Intussen was het vertrekpunt van de laan, de Dikke Linde, waar ook de Van Praetlaan op uit kwam, als rond punt aangelegd volgens plannen van Lainé. Er werd op kosten van de Koning een replica van de Neptunusfontein van Gianbologna besteld bij de bronsgieter Sangiorgi te Rome, die zelf de plaatsing ervan kwam superviseren in de maand april 1903.

De werken aan de Meiselaan zelf zouden nog jaren duren, en werden door de Koning op de voet gevolgd. Eind 1908 waren ze voltooid op het grondgebied van Laken, maar was men er op Strombeek nog maar nauwelijks aan begonnen.

Een idee van de energie van de toen 73 jarige Vorst blijkt uit een schrijven van 23 augustus 1908 aan zijn secretaris graaf de Wiart (Léopold II. Dernières années, p. 177) met volgend programma : « *Priez le Ministre des Travaux Publics d'être mercredi à 9 heures au Palais de Bruxelles. Je voudrais aller avec lui au Parc de Saint Gilles et y être à 9 H. 30. Puis au Cinquantenaire à 11 heures. Puis déjeuner au Palais vers midi-trente, puis aller à 2 H. à Laeken. Arrêt au pont sur le canal en face de l'Allée Verte. A 3 H. avenue Van Praet à la Tour Japonaise. A 4 H. route de Meysse et route du Heysel. Le Ministre voudra peut-être convoquer sur place le fonctionnaire que la chose concerne mais de façon à ne pas éveiller l'attention et éviter le bruit dans les limites du possible. A 5 H. il serait bon de s'arrêter un instant aux travaux de l'Eglise de Laeken. »*

Nochtans wou men met de inhuldiging niet wachten. In *L'Illustration Belge*, een weekblad dat ter gelegenheid van de 75e verjaardag van de nationale onafhankelijkheid verscheen van 9 april 1905 tot 24 december, vonden we volgend verslag :

"A Laeken. – Le 17 juillet, a eu lieu à Laeken l'inauguration des travaux de transformation de l'Avenue de Meysse et de la ligne des tramways électriques entre le Gros-Tilleul et le Bois de la Cambre.

Le Roi a présidé à cette cérémonie qui a eu lieu à la grille du Parc vers 5 heures. Le programme des festivités indiquait encore une revue vélocipédique et automobiliste, ainsi qu'un carrousel cycliste.

Sa Majesté a passé la revue des automobilistes et des cyclistes, et s'est rendue ensuite à la tribune officielle élevée dans la plaine à droite de la route.

M. Bockstael a exprimé les sentiments de profonde gratitude que la population éprouve pour le souverain, auquel elle doit le développement de la commune. Des acclamations ont salué la fin de ce discours.

Le Roi a répondu qu'il désirait que Laeken devienne une véritable grande ville aux accès faciles. Actuellement, les promenades superbes qui ont déjà été créées ne sont pas fréquentées comme elles devraient l'être. Le département des chemins de fer étudie un projet de raccordement direct à la gare de Schaerbeek, mais il faut à côté de cela, une ligne de tramways électriques amenant les promeneurs au Gros-Tilleul.

Vous savez, a ajouté Sa Majesté, que l'avenue Van Praet sera bientôt achevée. C'est un endroit charmant, bien que la foudre y tombe parfois ; on pourra y jouer aux quilles, à la balle, au polo et à tous les jeux. Un restaurant y existe déjà ; il ne manque plus que des promeneurs, et j'espère que nos efforts les y amèneront. Mais mon gouvernement a la ferme volonté d'activer les travaux du port ; le boulevard de ceinture sera bientôt achevé. Laeken ne pourra que bénéficier de ces entreprises importantes.

Ce discours, prononcé d'une voix très forte, a fait partir les Brabançonnnes, aussi nombreuses que patriotiques.

Puis les cyclistes et les automobilistes ont défilé sur la route. La compagnie des carabiniers cyclistes a exécuté les divers exercices du carrousel et s'est vivement fait applaudir. La fête s'est terminée sans que le moindre incident l'eût troublée. »

Deze tekst is wel interessant omdat Leopold er in spreekt van zijn bedoeling om allerlei sportinstallaties open te stellen voor het publiek. Ook op een plan van de Franse architect Vacherot, uit 1908 of 1909, van het Koninklijk Domein en de Meiselaan tot en met het domein van Bouchout, is in een cartouche een cirkelvormig speelplein te zien dat halverwege de Meiselaan zou aangelegd worden. Het is er nooit gekomen.

Maar hij repte niet over plannen om langs de Meiselaan een ganse verzameling gebouwen in de meest diverse exotische stijlen neer te planten, zoals zijn dochter prinses Stefanie later zou getuigen. Wellicht had hij toen al genoeg van de problemen die de eerste pogingen in die richting meebrachten. De Japanse Toren was aangevat op 25 augustus 1901 en de werken sleepten aan tot 15 november 1904, met een inhuldiging op een garden party in mei 1905, dus een paar maanden voor onze plechtigheid. Wellicht was de zinspeling in de toespraak op de bliksem die soms insloeg aan de Van Praetlaan een allusie op de vernieling van de windmolen van Over-Heembeek erdoor, die stond op de plaats waar de Japanse Toren zou komen. De werken aan het Chinees Paviljoen, eveneens begonnen in 1901, sleepten nog veel langer aan. Ze waren nog niet voltooid bij het overlijden van Leopold in 1909. Van de oorspronkelijke bedoeling er een luxueus restaurant van te maken is nooit iets in huis gekomen. Het restaurant waarover Leopold het had, lag in het Lacoste-domein, en kon blijkbaar wel enige reclame gebruiken, getuige de randbemerkingen van Leopold op een schrijven van Goffinet van 23 december 1904 (gepubli-

Bouchout in 1887

ceerd door V. Capron, Nog meer m.b.t. de Japanse, alias de Chinese To-
ren, 1990) : *"Je ne suis pas désireux d'examiner ce qui concerne l'inté-
rieur du restaurant Chinois avant de savoir quand le tram électrique (sic) sera*

Chinees paviljoen met begin Meiselaan

achevé avenue Van Praet. Il serait déplorable d'avoir au restaurant Chinois la répétition de ce qui arrive avec celui de Lacoste pour lequel depuis 2 ans personne ne se présente vu surtout le manque de communication."

Het was ook daar dat Leopold een terrein had laten aanleggen om polo te paard te spelen. Over andere sportinfrastructuur is ons niets bekend.

We vinden wel een

beschrijving van de plannen ervoor in het werk van kolonel G. Stinglhamber en Paul Dresse (Leopold II au travail, Brussel, 1945, pp. 228-229) :

"Le Roi disait au sénateur Sam Wiener, son avocat et son familier : 'Quand je serai vieux, je ferai, à Laeken un grand jardin de la jeunesse comme il en existe à Stockholm, avec tous les genres de sports.' La mort vint trop tôt pour qu'il pût réaliser ce rêve bienfaisant ; mais dans les bureaux des Ponts et Chaussées, rue Archimède, reste comme témoin un plan énorme et colorié de Vacherot, jardinier en chef de la ville de Paris (1912), qui traduit grandiosement cette pensée. Sur l'avenue de Meysse, prolongée au-delà de la route romaine, s'établissait un colossal rond-point réservé aux distractions du peuple, un théâtre de verdure et un vaste restaurant populaire. Ainsi, à côté du centre des sports de luxe – tennis, golf, polo – qu'il constituait aux environs de la Tour Japonaise et du Restaurant Chinois, Léopold II songeant au peuple, lui destinait un centre incomparable d'amusements sains et sportifs. »

Wel een atypisch beeld van de Koning. Maar het is misschien veelbetekenend dat de installaties voor de luxesporten er wel kwamen (men ziet ze duidelijk op een plan uit 1906), en de andere niet. Of zat de idee er achter : geef het volk liever spelen dan algemeen enkelvoudig stemrecht ... ?

Volgens Piet Lombaerde was het op de Wereldtentoonstelling van Parijs in 1900 dat Leopold II Vacherot had leren kennen. Hij zou hem later verschillende opdrachten toevertrouwen.

Voor de Meiselaan begon Vacherot in 1907 plannen te tekenen, een grotere versie van een project uit 1883 van Van Schoubroeck en Keilig

waar de laan slechts 20 meter breed was.

Ook Lainé had eraan gewerkt, vanaf 1902, en inspireerde zich daarbij op de aanleg van de wegen in het Bois de Boulogne, een realisatie van Alphand.

Dat brengt het aantal landschapsarchitecten dat bij de plannen betrokken was op vier.

De laatste lijfknecht van Leopold II, Henri Bataille, die hem diende van september 1905 tot zijn dood, heeft in zeer oneerbiedige memoires ('Les dernières années de Léopold II, Paris, 1911, 270 p.) een boekje opengedaan over de intieme relaties van de Koning met barones de Vaughan, en andere amoureuze escapades. Dit soort schandaalliteratuur is geen genre sinds Lady Di, het is van alle tijden. Hij vertelt er in hoe de Koning na het ontbijt een "hygienische" wandeling ondernam aan de arm van zijn ordonnans in het park van Laken, maar soms ook tot de Meiselaan waar hij met een afstandelijke geste de groet beantwoordde van degenen die hun hoed afnamen als hij voorbijkwam. Talrijk zullen ze daar toch niet geweest zijn ...

Maar de Koning ging ook vaak naar de Meiselaan, waar een verborgen poort in de muur rond het domein toegang gaf tot 'le Parc Forestier', van waar hij de villa Vaughan kon bereiken. Hij keek dan steeds achterdochtig eerst links en rechts, of niemand hem kon betrappen.

Niet dat ze zich altijd stiekem gedroegen. Toen prinses Clementina in Laken verbleef, kwam ze haar vader dikwijls tegen in gezelschap van barones de Vaughan. Op een dag wandelde ze met haar favoriete hond aan de leiband, met een eredame op de Meiselaan, toen ze de barones zag die een ezel bij het leidsel voerde, met op dit rijdier de kleine hertog van Tervuren (een van de twee zonen die Leopold bij haar had). De koning had moeite om, gesteund op een wandelstok, het groepje te volgen. De zeer slecht gehumeurde favoriete, allicht het gevolg van één der ontelbare scènes die ze de Vorst opvoerde, dreef het tempo nog op. De Koning, die probeerde te volgen, struikelde en viel op zijn knieën in het zand.

Misschien best dat het zand was, want Leopold II, die naast somptueuze uitgaven ook maniakale trekken van gierigheid kende, beval dat men voor de wegjes in het Park geen dure kiezel meer mocht gebruiken, maar men ze moest onderhouden door er de as en sintels van de stookinstallatie van de serres op te strooien ...

De verdere geschiedenis van de aanleg van de Meiselaan zou nog woelig verlopen. Op 11 oktober 1906 sloot de Fondation de La Couronne een conventie met de Compagnie Immobilière de Belgique, die de verbreding van de Meiselaan volgens het plan Lainé moest uitvoeren. Op 24 december 1906 maakte de Fondation de la Couronne een groot deel van haar Belgisch patrimonium over aan de Etat Indépendant du Congo, wel onder strikte voorwaarden, zo voor een 30-tal terreinen langs de

Meiselaan : deze waren bestemd voor de verbreding ervan en de aanleg van publieke wandelwegen aan beide kanten. De overblijvende terreinstroken moesten beplant worden en zouden deel uitmaken van het Nationaal Domein van Laken.

« Toutes ces destinations devront être scrupuleusement maintenues. »

Maar met de overname van de Onafhankelijke Kongostaat door België, najaar 1908, viel de voortzetting van de werken ten laste van de Belgische Staat. In het fonds van 45 miljoen dat bestemd was om de werken aangevat door de Fondation de la Couronne af te werken, was 6 miljoen voor de Meiselaan voorbehouden. Op 10 september 1908, daags na de stemming van de Koloniale wet in de Senaat, ontbood Leopold nog de ministers Schollaert, Liebaert en Delbeke, om met hen, de kaart in de hand, de voortzetting van de werken te bespreken. En wat later, op 6 oktober 1908, zond hij een smeekbrief aan Delbeke om ze toch te beëindigen tegen de opening van de Tentoonstelling van 1910.

Maar met het overlijden van Leopold II op 17 december 1909 viel alles stil. Het oog des meesters ... Zijn opvolger Albert I had nooit veel moeten weten van de megalomane projecten van zijn oom.

De onteigeningen werden nog uitgevoerd, maar de werken hielden op daar waar ze gekomen waren, ongeveer aan de grens van Laken.

En toch, ook onvoltooid maakte ze indruk. Herman Teirlinck beschreef ze in een artikelenreeks voor het Amsterdamse Handelsblad 'Beschrijving van Brussel tijdens de Wereldtentoonstelling van 1910' (Brussel 1900, samengesteld door J. van Schoor, Manteau, 1981, p. 92-94) als een bezienswaardigheid : *"En, buiten komende (uit de Koninklijke serres), staat ge op het Neptunusplein, waar de koning die mooie fontein van Jean de Bologne deed oprichten, en ziet dan de weg op Meise, ook op zijn wil aangelegd. Eerst eis ik uw aandacht voor de zonderlinge Japanse Toren, die vlak naast een Chinees paviljoen zijn acht vierkante daken overmoedig op elkander stapelt en tresoren van uitheemse kunst bewaart. Dan moet ge de wandeling op de Meiselaan aanvaarden.*

Het is waarlijk een vermetel idee om, zo ver van Brussel af, deze sierlijke, geheel 'steedse' boulevard zo dwars door de vrije groene landouwen uit te werpen. Hieraan zijn daarom de inzichten te meten van een vorst, die voor Brussel een ontzaglijke toekomst heeft gedroomd en, met fors gedacht, die toekomst heeft willen bereiden.

Wij gaan de laan op en genieten een uur lang van het lieve landschap dat links en rechts uitligt, wiegend en kleurig. Dan, achter zijn oude hek en half in 't geboomte geborgen, rijst, onder grijze patine, het kasteel van Bouchout waar de krankzinnige prinses Charlotte, weduwe van Keizer Maximiliaan van Mexico en zuster van koning Leopold II haar eenzame ouderdom slijt. Deze wandeling is voortreffelijk. Wij kunnen al terugkerend echter de binnenwegen nemen en, alweer de Neptunusfontein bereikend, gaan wij, naar Brussel toe, het Koninklijk Domein langs. Daar ligt de Willebroekse vaart, die we, op de Van

Praetbrug, overstappen. Een eind verder, op de boulevard Lambermont, nemen wij tram 53 die ons na enkele minuten aan het Noordstation brengt."

Of nog, de beschrijving uit de pen van Teirlinck's boezemvriend Karel van de Woestijne, 15 jaar later, in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 6 oktober 1925. Hij heeft het over de ligging van de Wereldtentoonstelling die voor 1930 gepland was, maar door de economische crisis pas in 1935 zou plaats hebben. *"De Wereldtentoonstelling komt er, zoals gij weet, te Laken, de Koninklijke verblijfplaats met haar paleis en haar heerlijk park, die onlangs bij Brussel werd ingelijfd, en die voortaan heet : 'Bruxelles deuxième district'.*

Doch Laken is groot, en het is niet in het centrum der bedrijvige en voorspoedige voorstad dat de belangstellende en talrijke vreemdelingen deze worlds fair zullen moeten gaan zoeken.(...)

Dit is Brabant op zijn schoonst, in zijn natuurlijke schoonheid, die zo imponerend en tevens zo rustig, zo majestatisch en tevens zo stemmig is. Doch gij blijft niet staan : een oneindig bord, nagelaten door de Duitsers en dat berekend lijkt naar de omvang der Duitse legers, toont u de weg die u naar Meysse brengen moet.

Deze weg zal wel onder de jongste zijn van dit land. Blank en glad, is hij al heel weinig overlommerd. Enkele kleine, niet zindelijke pachthoven. Een paar villa's. Een pretentieuus landhuis. Even ter zijde een schoon maar nog te nieuw kasteel. Maar na twintig minuten staat gij aan een kruispunt dat ... Maar waarom zijn wij zo arm aan woorden om de indruk van overweldigende natuurschoonheid uit te drukken ?

Daareven hadden wij de indruk van vrome rust, die geenszins voornaamheid uitsloot : een watermolen waarvan de formule sedert Ruysdael en Hobbema zoek is geraakt, een paar weidse herenhuizen met uitgebreide waranden en bossagiën nemen niets van die kalme stemmigheid weg. Hier, op het kruispunt waar wij gekomen zijn, is de stemmigheid niet meer gewekt dan door oppermachtige majesteit. Gaat gij even zitten aan de afspanning 'den Drijpikkel', een der oudste van de Brusselse omgeving – en die ontspanning gun ik u van harte – dan hebt gij aan uw rechterhand de dubbele rij gouden kastanjelanen die terug naar Laken en zijn park, en verder naar Schaarbeek en de stad leidt : scheidslijn der aanstaande expositie. Links breidt de heerlijke baan zich uit naar Meysse toe, langs de oude, enigszins angstwekkende tuinen van het kasteel van Bouchout, waar de ongelukkige, krankzinnige zuster van koning Leopold II, de weduwe van keizer Maximiliaan van Mexico, haar levensjaren slijt. Gij komt in het deftige, kraaknette Meysse aan : een zeldzaam voorname dorpsplaats, met de grote intree-laan van het vorstelijk kasteel, de hoge, achttiende eeuwse pastorie, een standbeeld van graaf de Mérode die aan zijn bronzen kiel bewijst wat hij in 1830 onder de omwenteling aan heldenmoed heeft bewezen."

■ ■ Chacun sait que la bière ■ ■

Blonde du Dry Pikkell

est réputée la meilleure du genre et
qu'on la débite un peu partout!...
Aller la déguster à la **BRASSERIE** même

CHAUSSÉE DE MEYSSE (Strombeek - Bever)
c'est faire la **PROMENADE** la plus agréa-
■ ble des environs de Bruxelles ■

FARO, LAMBIC, GUEUZE, BIÈRES DE MÉNAGE, etc.

, Bruxelles.

Of nog, uit een minder beroemde pen, en wellicht niet overal even accuraat,

de jeugtherinneringen van de in 1902 geboren Marcel van Assche ('Herinneringen uit de goede oude tijd en het vroegere dorpsleven', in *Eigen Schoon en De Brabander*, okt.-nov.-dec. 2000, p. 359-362) : "Mijn eerste twee jaar verbleef ik meestal te Strombeek-Bever, bij de grootouders Constant Van den Steen, kantonnier, en Rosalia De Samblancx. Ze waren beiden geboren te Sint-Kwintens-Lennik en gevestigd in de Afspanning op de Meissekassei. De Afspanning was gelegen dichtbij het kasteel van Bouchout, de huidige Kruidtuin van Brussel. Het kasteel was de verblijfplaats van Keizerin Charlotte van Mexico, zuster van Leopold II. Dagelijks wandelde de Koning hier met Mme de Vaughan tot aan de ingangspoort, maar hij mocht niet binnen. Eenmaal per jaar mocht de poort open, voor de kermisprocessie van Meise. Dan zat de Keizerin in haar balkon om van de processie te genieten.

Op bevel van Leopold II moesten al de huizen van de Route gesloopt worden, uitgenomen de brouwerij en boerderij 'de Drijpikkel'.

Monpeer was kantonnier⁴ vanaf de kerk van Laken, langs het Koninklijk Paleis, de Dikke Linde, de Pekpot (stoomtram) tot Wolvertem. De Meisekassei was, vanaf de Dikke Linde tot Wolvertem beplant met vier rijen wilde kastanjabomen. In het midden lag de straat en links en rechts grote wandelwegen. Die wandelwegen waren ook geschikt voor de Brusselaars die 's zondags de rust opzochten en genoten van de boterhammen met plattekaas en radijsjes.

De Afspanning van de Kantonnier was een landelijke herberg in het groen,

⁴ Een kantonnier was een staatsambtenaar belast met het onderhoud van de wegenis.

gelegen langs de Meisekassei. Het was de aantrekkingspool voor de Brusselaars en de kiekenpoeliers van Breendonk en omgeving, de rustplaats voor mens en dier. Buiten, links, stonden vaste tafels en vaste banken, afgedekt met geruite ommelakens over de blanke tafels. De Afspanning moest gesloopt worden."

Maar keren wij terug naar de geschiedenis. Wij hebben gezien hoe de terreinen naast de Meiselaan, samen met nog heel wat andere gronden, in 1909 eigendom werden van de Staat. Misschien hebben de pijnlijke en aanslepende processen over de nalatenschap van Koning Leopold II, door zijn dochters aangespannen, hier ook voor vertraging gezorgd. In elk geval schijnt er niets gebeurd te zijn om deze terreinen te valoriseren door ze te verkavelen en te verkopen, wat de initiële bedoeling van de Koning was geweest.

Pas met een conventie van 21 maart 1927 zou de Staat deze terreinen, samen met 125 ha van de Heizelvlakte, aan de Stad Brussel overdragen, steeds met de verplichting de ruimtelijke ordening ervan door te voeren. Maar het zou nog tot 28 juni 1937 duren eer de Brusselse gemeenteraad een speciaal reglement goedkeurde voor het te koop stellen van de bouwgronden aan de rechterkant van de Meiselaan, richting Meise, tussen het kruispunt van de Dikke Linde en de Romeinsesteenweg. Ze werden voorbehouden voor de aanleg van een villawijk. De villa's moesten langs alle zijden decoratief van uiterlijk zijn, en omringd door tuinen. Vanaf de Meiselaan moest een zone "non-aedificandi" van 9 meter diep in acht genomen worden. Als erfdiensbaarheidsvoorwaarde werden een hele hoop voorwaarden opgelegd, conform de conventie van 21 maart 1927, ten voordele van de Meiselaan, de verlengde Emile Bockstaellaan en de publieke parken van Laken en Osseghem.

Alleenstaande en dubbelvilla's zijn toegelaten, maar deze laatste alleen als ze tegelijk gebouwd worden, en ze moeten het uitzicht van één villa hebben. De afstand tussen de zijgevels en het aanpalende terrein moet minstens 5 meter bedragen. De tuinen moeten langs de kant van de openbare weg afgesloten worden met twee ligustrumhagen van elk 30 cm. breed, de ene in gele ligustrum 65 cm. hoog, de andere in gele ligustrum 105 cm. hoog. Voor die hagen moet een arduinen kwartrond komen als borduur, 25 cm. hoog en 30 cm. breed.

En zo gaat het voort.

Eigenaardig is ook dat deze voorwaarden ook toepasselijk verklaard worden op de bouwgronden die achter deze aan de Meiselaan liggen, die in de toekomst aan de toen nog aan te leggen Rode Kruislaan zouden palen. De kavels aan de Meiselaan waren daardoor maar 42,5 meter diep, op een breedte van 20 meter. Ze waren daarmee een 6 are groot.

Op het verkavelingsplan uit 1937 staan er slechts 31 kavels getekend, maar het valt op dat die slechts beginnen een heel eind van de Dikke Linde verwijderd. Blijkbaar was daar een groot wegenkruispunt voorzien, dat nooit in die vorm werd uitgevoerd.

De villa nummer 91 die ik aankocht in 1985 werd in 1938 gebouwd op een kavel, door de eerste eigenaar aangekocht van de Stad Brussel krachtens een proces-verbaal van openbare en vrijwillige toewijzing afgesloten op 30 september 1937. Op het plan zijn slechts een zestal kavels rood gearceerd, wat er zou kunnen op wijzen dat de verkaveling niet bepaald een groot succes was. Het is op die kavels dat we inderdaad de oudste villa's uit 1938 aantreffen.

Eigenaardig genoeg was het midden de Tweede Wereldoorlog, op 7 april 1941, dat de Brusselse gemeenteraad een rapport van het college te horen kreeg, dat voorstelde ter verfraaiing van de Meiselaan, voor al de nog niet verkochte kavels, de achterliggende terreinen die op de (toekomstige) verlengde Rode Kruislaan uitkomen, eraan toe te voegen, met als uitsluitende bestemming tuinen, die binnen de 5 jaar moeten aangelegd worden. Uitzonderlijk zou er een garage met mansardedak of een kleine hoveniers- of conciërgewoning mogen gebouwd worden, maximum 6 meter hoog, en verdoken in het groen. De verplichtingen die gelden aan de Meiselaan worden hier ook van kracht, mits enige versoepeling, bv. geen arduinen kwartronden als borduur en dubbele haag : er waren al enkele kavels verkocht in het begin van de Rode Kruislaan, aan de rechterkant, zonder deze voorwaarden.

De Stad zou proberen aan de eigenaars van terreinen aan de Meiselaan de achterliggende gronden onderhands te verkopen, en als die niet geïnteresseerd waren, eventueel aan de aanpalende buur (dat is wat zich heeft voorgedaan met de villa waar Paul Van den Boeynants jarenlang gewoond heeft).

De prijs zou gehandhaafd blijven op 200 Fr de vierkante meter voor de stukken aan de Meiselaan en 135 Fr voor die aan de Rode Kruislaan.

We lezen in hetzelfde rapport ook dat de verkoop van de loten 22 tot 31 opgeschort wordt tot de Stad de achterliggende gronden aan de Rode Kruislaan verworven zou hebben en het laatste stuk van de Meiselaan tot aan de Romeinsesteenweg is aangelegd.

De toekomstige Rode Kruislaan zou 12 meter breed worden tussen de afsluitingen, met een wegdek van 6 meter breed tussen de borduren. Achter de afsluitingen komt een diepte van 6 meter voorbehouden voor tuintjes. Langs de kant van de terreinen naar de Meiselaan toe, zou er een aardebed komen van 2 meter breed tussen het wegdek en de boord van de stoepen, om een rij bomen te planten.

We lezen verder dat de aanleg van de Rode Kruislaan reeds bij KB van 19 november 1934 beslist was. Ze zou uiteindelijk maar aangelegd worden na de Expo '58, toen er daar nog een parking was die zich uitstreekte tot de terreinen waar nog later de Forumwijk zou komen.

Een ze zou ook helemaal niet aangelegd worden zoals toen voorzien was. Door in het begin appartementsgebouwen toe te laten, en verder villa's, heeft ze een wat gemengd karakter gekregen. Omdat ze een éénrichtingsstraat is, in de omgekeerde richting van de Meiselaan, is ze een stedelijke uitvalsweg geworden, waar de auto's over razen als over

een autostrade.

Recent werden plannen gepubliceerd om ze heraan te leggen, snelheidsbegrenzers te plaatsen en de breedte in te perken. Men had zich beter aan de voorwaarden van 1941 gehouden.

De beslissing om de verkavelingsvoorwaarden te wijzigen werd uiteindelijk genomen door het College van Burgemeester en Schepenen op 18 juli 1941, "vu l'urgence et l'impossibilité de recourir au Conseil Communal".

Men vraagt zich af vanwaar deze haast. Feit is wel dat de eerste eigenaar van mijn villa reeds op 12 september 1941 het achterliggende terrein van 4 a 61 ca aankocht van de Stad.

En toch wilde het met de verkaveling blijkbaar niet vlotten. Op plannen van de Expo '58 telt men nog maar 15 villa's langs de Meiselaan. Het is pas daarna dat de laan volgebouwd is geraakt, op slechts één onbebouwde kavel na. Er staan thans 41 huizen, met onpare nummers gaande van 1 tot 125. Dat aantal is te verklaren doordat na nummer 13 opeens nummer 71 komt, hoewel er geen onderbreking in de bebouwing is. Vermoedelijk zijn er dus plannen geweest waarbij er nog 35 kavels tot aan de Dikke Linde zouden gelegen hebben, en heeft men, toen de realisatie daarvan door de aanleg van de A12 en het rondpunt van de Dikke Linde onmogelijk was geworden, de eerste 8 villa's, die van recentere datum zijn, genummerd van 1 tot 13, om dan de reeds bestaande nummering vanaf 71 te behouden.

Wenden wij ons nog even naar de overkant van de Meiselaan, de tegenwoordige Madridlaan. Ook daar had Leopold II ongetwijfeld een villawijk voorzien. Daar kwam helemaal niets van terecht, er kwamen slechts enkele gebouwen na de tentoonstelling van 1935, waaronder de schaatsbaan die intussen al meerdere onzekere bestemmingen heeft gekend. Eigenaardig als men bedenkt dat er wel een appartementsblok midden in het tentoonstellingsdomein werd gebouwd na 1935 (hierover : D. Van Kriekinge, 'Omtrent het kortstondig bestaan van een gebouw gelegen aan de Dikkellindelaan op de Heizel', in Laca Tijdingen, 6/1, september 1994, p. 9-11). Dat lelijk geval (zie de illustraties bij vermeld artikel), dat daar volledig geïsoleerd lag, werd in 1956 afgebroken voor de Wereldtentoonstelling van '58. Nadien werd het begrip groene ruimte van doorslaggevend belang, boven dat van huisvesting.

Nog een woord over het openbaar vervoer aan de Meiselaan. Het plan uit 1937 toont de terminus van de trams 1 (naar Terkamerenbos) en 52 (naar de Beurs), ongeveer ter hoogte van waar het kasseistraatje tussen de Rode Kruislaan en de Meiselaan, dat lang geen naam droeg en sinds 2001 Labradorstraat heet, uitkomt. Dat was een eindstation met wat rangeersporen, om de trams toe te laten in de andere richting terug te rijden. De lus die nu toelaat om te keren, aan de Romeinse steenweg onder de voetgangersbrug naar de Esplanade, werd pas voor de Expo '58

aangelegd. Maar de hele situatie is niet meer te vergelijken : de trams reden toen beneden, waar nu de rijstroken van de A12 richting Antwerpen liggen. Van de Meiselaan kon men langs kronkelende paadjes en trappen tussen plantsoenen in de diepte afdalen.

Bij de aanleg van de A12 werden de trams naar boven op de talud van de Meiselaan gebracht. De oorspronkelijke aanleg van de tramverbinding, waar Leopold II in 1904 al op gehoopt had, zou maar in 1935 gebeuren, ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling.

Eerst werd een vak van 973 meter aangelegd over de Teichmannbrug en de Van Praetbrug, en dan een dubbelspoor beneden de Van Praetlaan van 4.822 meter tussen de Heembeekstraat (tot daar kwam immers reeds de tram 47) en het nieuw aangelegde Astridstation beneden de Meiselaan. Tijdens de tentoonstelling, van 27 april tot 3 november 1935, kwamen er via dat station 3.981.184 bezoekers. Er reed een nieuwe lijn 52 naar toe, komende van Vorst over het Zuidstation, de Beurs en het Noordstation. Ook de 81 kwam er op sommige ritten aan. Op donderdagen, zaterdag en zondagen reed een lijn 2 van het Terkamerenbos tot het Verboeckhovenplein, door tot het Astridstation. Enkel op zondagen reed de lijn 90 doorstreept van het Terkamerenbos naar het Meiserplein ook door tot daar, evenals een speciale dienst "S" van Vilvoorde naar de tentoonstelling. Na afloop bleef enkel de lijn 52 behouden, tot op 22 mei 1939 een lijn 1 werd ingevoerd, naar het Terkamerenbos, via Schaarbeek, de Koningsstraat, Regentschapsstraat en Louizalaan (blijkbaar de verlengde vroegere lijn 2). Op mijn kaart staat ook een lijn van de buurtspoorweg naast de Meiselaan, ongetwijfeld die van het Noordstation naar Wolvertem-Londerzeel. Die werd nadien aan de andere kant naast de A12, rijrichting Brussel, aangelegd zoals enkele foto's tonen, tot de tramverbinding vervangen werd door bussen.

Over deze buurtspoorweg was al veel vroeger sprake, zoals blijkt uit een artikel dat van kort na 1913 moet dateren (niet nader geïdentificeerd, gepubliceerd in: Berla – Heemkundige Kring Meise – Oppem – Wolvertem, nr. 41, september 1995) :

DE TRAM OP DE MEYSSELAAN

De Maatschappij van Buurtspoorwegen komt aan den Staat, aan de Provincie Brabant en aan de gemeenten Laken, Strombeek-Bever, Meysse, Brussegghem en Wolverthem, eene uitgebreide beschrijving te sturen over de verlenging van den buurttram Meysse-Laken en de elektrische beweegkracht van de sectie Meysse-Wolverthem.

Deze uitbreiding zal komen op een te leggen steenweg, aan den rechterkant der graspleinen, van de statie van de Dikke Linde langsheen den eigendom Pirotte en de gronden toebehoorende aan den Staat, tot aan den Drijpikkel. Van daar zal zij op den middensteenweg der laan loopen tot aan 't kasteel van Bouchout, om vervolgens den zijkant der

laan Brussel-Antwerpen te volgen, welke men aan 't maken is, van Meysse tot Wolverthem.

Zij zal uitgebaat worden met elektrische beweegkracht, en tusschen Wolverthem en Brussel de nu bestaande buurtlijn gebruiken van aan de Dikke Linde tot Brussel-Noord. (...)

De nieuwe lijn zal 7km 600m lengte hebben, waarvan 1km 200m op het grondgebied van Laken, 2km 200m op Strombeek, 3km op Meysse, 800m op Brusseghem en 400m op Wolverthem. Het werk wordt geschat op 1 miljoen frank. (...)

Laken zou aangeslagen worden voor 1/8 zijner bevolking op 1913. Dit is een rechtmatig voorstel, voordeelig voor de gemeenten en dat, hopen wij, de algemeene goedkeuring van den gemeenteraad zal verwerven. Tusschen de vijf belanghebbende gemeenten is Laken geroepen om het meeste voordeel te trekken uit de nieuwe lijn, omdat deze de voorstellen van het gemeentebestuur komt bevoordeeligen juist op het oogenblik waarop deze zinnens is de oude romeinsche baan te veranderen in eene laan en een nieuw kwartier te doen oprijzen tusschen den steenweg van Meysse, de romeinsche baan en de Dewantstraat.(...)

Wanneer de nieuwe lijn den omweg langs de Dikke Linde zal moeten doen om de St.-Lambertplaats te bereiken, dan zal men overtuigd zijn van de noodwendigheid de Emiel Bockstaellaan te verlengen.

Het zou nog tot na 1958 duren eer die urbanisatiedromen op een weinig samenhangende wijze zouden verwezenlijkt worden.

Geraadpleegde literatuur :

- Liane Ranieri, Léopold II urbaniste, Bruxelles, Hayez, 1973, 396 p.
- Roger Platton, Le Heysel. D'Hier à Aujourd'hui, 1977-1978, 160 p.
- Joseph Delmelle, Geschiedenis van het Openbaar Vervoer te Brussel, deel II : De Gulden Jaren, MIVB , 1980, 403 p.
- Edgard Goedleven, De Koninklijke Serres van Laken, Tielt, Lannoo, 1988, 275 p.
- V. Capron, Nog meer m.b.t. de Japanse, alias de Chinese toren, 1990, 68 p.
- Roger Platton, Laeken. Dans le Parc Royal. Résidences & Hameaux disparus, 1991.
- Anne & Paul van Ypersele de Strihou, Laken. Een kasteel in het Verlichte Europa, 1991, 270 p.
- V. Capron, Le Petit Laeken – non loin du Donderberg, Bruxelles, 1992, 165 p.
- Piet Lombaerde, Léopold II, Roi – Bâtitteur, 1995, 131 p.
- Pierre Van Nieuwenhuysen, Toponymie van Laken. Doctoraatsthesis UCL, 1998.
- Chantal Kozyreff, Droombeelden uit het Verre Oosten. De Japanse Toren en het Chinese Paviljoen te Laken, Mercatorfonds, 2001, 177 p.

Met dank aan mijn buurman van de Meiselaan, erenotariss E. Deweerdt, voor het bezorgen van de reglementen van de gemeenteraad van Brussel.

Vernieuwing abonnementsgelden

Met het huidige nummer (vierde in de reeks), wordt het werkjaar 2003/2004 afgesloten. Mogen wij u vragen het lidgeld voor het komende werkjaar 2004/2005, bedragende de som van 7,5 € bij middel van het hierbijgevoegde formulier op onze rekening over te schrijven.

Wij danken u bij voorbaat voor de prompte betaling en drukken tevens onze erkentelijkheid uit voor uw trouw lidmaatschap en uw niet aflatende belangstelling voor onze werking!

"MEER LICHT" in Laken

L. CANDAU

In de Delvastraat werd op 12 mei jl. een openluchtmuseum voor straatlantaarns ingehuldigd. Vijftien lantaarns in verschillende stijlen uit diverse perioden belichten vanaf nu de geschiedenis van de openbare straatverlichting. Deze site is niet zo maar lukraak gekozen, integendeel. De plaatselijke sociale huisvestingsmaatschappij, de Lakense Haard, had haar sociale woonblokken in de Delvastraat net gerestaureerd en kon wel wat licht gebruiken...

Een goede reden dus om ook in onze bladzijden de schijnwerpers te richten op voornoemde instelling en het sociale huisvestingscomplex, omzoomd door de hiervoor geciteerde Delvastraat, de Victor Mabilie- en de Fineastraat.

De Lakense Haard

Gesticht op 14 september 1920 na beslissing van de Gemeenteraad van Laken op zijn sessie van 6 juli van hetzelfde jaar vierde deze vzw in 1995 haar 75ste verjaardag. De eerste statuten van de maatschappij verschenen in het Belgische Staatsblad van 4 en 5 oktober 1920. De erkenning van de maatschappij door de toenmalige Nationale Maatschappij voor Goedkope Woningen, voorloper van de Nationale Maatschappij voor de Huisvesting (nu Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij) trad in werking op 11 november 1920.

Aanvankelijk werd het kapitaal van de coöperatieve vennootschap verdeeld tussen de Gemeente Laken (tegenwoordig Brussel), de Belgische Overheid (tegenwoordig het Brussels Hoofdstedelijk Gewest), het Bureau de Bienfaisance van de Gemeente Laken (tegenwoordig het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn van Brussel), de Provincie Brabant (tegenwoordig het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) en een aantal particulieren voor een symbolisch aandeel.

Bij de oprichting werden de heren J. Coelst, Burgemeester van de Gemeente Laken en de heer F. Brunfaut, Schepen van Openbare Werken, respectievelijk tot voorzitter en beheerder van de maatschappij aangeduid.

Met het kapitaal dat bij de inschrijving vrijkwam, kreeg de jonge maatschappij de kans om een grootscheepse vastgoedoperatie uit te voeren door terreinen aan te kopen die voordien toebehoorden aan de Gasmaatschappij van Sint-Joost-ten-Node. De operatie werd nog aangevuld door de verwerving van percelen van personen met schulden bij de gemeente. Door verkoop van een deel van deze terreinen konden de kapitalen worden vrijgemaakt die nodig waren voor de uitvoering van haar activiteiten.

Van meet af aan heeft de Lakense Haard zich ingespannen om haar sociale doelstelling zo goed mogelijk uit te voeren en aan de minstbesteden woningen ter beschikking te stellen die op een harmonieuze manier esthetiek, comfort, betrouwbaarheid en betaalbaarheid met elkaar wisten te verzoenen.

Het patrimonium van de maatschappij bestaat momenteel uit 2.954 sociale woningen, als volgt ingedeeld:

- 320 studio's
- 839 appartementen met 1 slaapkamer
- 1259 appartementen met 2 slaapkamers
- 536 appartementen met 3 à 4 slaapkamers
- 23 winkels
- 5 conciërgewoningen
- 171 overdekte parkeerplaatsen
- 32 privé-garageboxen

De geactualiseerde waarde van dit patrimonium bedroeg op 31 december 2002 : 156.127,49 EUR.

Het sociale woningenblok omzoomd door de Delvastraat, de Victor Mabilestraat en de Fineastraat

Na de oprichting van de Lakense Haard werden hier ter plaatse onmiddellijk de eerste sociale woningen opgetrokken. Deze groep telde in totaal 149 woningen. Dit wijksegment mag derhalve als historisch beschouwd worden. Om die reden werd de restauratie van de woningen in de Delvastraat uitgevoerd in nauwe samenwerking met de Commissie van

Monumenten en Landschappen.

In tegenstelling tot andere vastgoedoperaties in die jaren werd dit geheel ontworpen volgens een stedenbouwkundig principe dat als voorbeeld dienst kon doen. Het was ingedeeld in kleine loten die afwisselend werden verdeeld tussen zes verschillende architecten, waarmee een ritme ontstond dat de straten een gediversifieerd karakter bezorgde en toch perfect in het traditionele Brusselse beeld van smalle en geïndividualiseerde percelen paste. Dit gediversifieerd geheel hebben we te danken aan de architecten Diongre, Dewin, Robberechts, Van Neck, Bonduelle (van het Lakense Gemeentehuis) en Puissant. Niet de eersten de besten dus, maar vooraanstaande figuren uit de architectuur van tussen de twee wereldoorlogen.

Nu is het zo dat dit soort woningen vandaag de dag niet meer beantwoordt aan de huidige comfortnormen. In januari 1989 nam de raad van bestuur van de Lakense Haard dan ook de logische beslissing om deze wijk te renoveren in drie verschillende fasen.

De eerste fase werd reeds afgerond in de loop van 1995 (49 woningen). De tweede fase plaatste de uitvoerders voor een moeilijke klus. Tijdens de conceptfase werd beslist tot de toepassing van twee verschillende aanpakken voor de geklasseerde gevels en de dakconstructie. Enerzijds werden zware renovatiewerken door sloop uitgevoerd met behoud van de gevels en reconstructie. Anderzijds werden sommige gebouwen licht gerenoveerd, waarbij de bestaande constructie werd behouden. Op die manier slaagde men erin een derde van de appartementen te weerhouden voor grote gezinnen.

Een tweede moeilijkheid kende eveneens een gunstige afloop.

Gedurende de volledige duur van de werkzaamheden moesten alle bewoners elders ondergebracht worden en bovendien kregen allen die de wens hadden geuit om opnieuw in hun wijk te wonen, de kans om een appartement in het hernieuwde complex te betrekken.

De opdracht werd toegewezen aan de firma Sitty uit Marchienne au Pont op 17 oktober 2000. De bouwwerf werd uitbesteed aan "de Verenigde Architecten" vertegenwoordigd door de heer Marc Lacour en zijn medewerkster die als architecte voor de operaties verantwoordelijk was, mevrouw Carlonie Verbruggen.

Tekenden voor de stabiliteit en speciale technieken: de firma Bagon met de heren Dellicour en Polus en de firma TPF Geocal met de heer Bardiau. Tenslotte werd de technische controle uitgevoerd door de firma Seco met de heren Pira, Salemi, Colmant en Claus

De kers op de taart

Om de kunst in de sociale wijken te integreren richtte de heer Alain Hutchinson, de Brusselse Staatssecretaris voor Huisvesting onlangs de Cel voor het Culturele percentage in de sociale woningen op. Vier projecten werden gepland en krijgen samen zo'n 2 miljoen Euro om ze te verwezenlijken (1 procent van de middelen voor sociale huisvesting in Brussel).

Over enkele maanden krijgt de Elsense Haard de installatie "Rubis" van de kunstenaar Arnaud Théval. Voor de Schaarbeekse Haard maakte de kunstenaar Marin Kasimir een lichtgevende kuip. Bovenop het reeds verwezenlijkte project in de Lakense Delvastraat, vlak voor het onlangs gerestaureerde wooncomplex, namelijk een openluchttentoonstelling voor straatlantaarns, kan de Modelwijk in Laken ook rekenen op een nog niet nader omschreven project.

Het was de Lakense Haard zelf die het voorstel indiende om een openluchtmuseum voor straatlantaarns te installeren. De inspiratie hiertoe haalde de maatschappij uit de Franse stad Lyon naar het voorbeeld van het plan Lumière aldaar op poten gezet.

Vergeten we niet dat Brussel in 1825 de eerste hoofdstad in Europa was die gebruik maakte van gaslampen om de straten te verlichten.

In 1904 kreeg het Koninklijk Park de eerste lantaarns die op electriciteit werkten. Enkele jaren later volgden ook de boulevards en pleinen van de Hoofdstad.

Elk van de vijftien lantaarns kreeg een plaatje met informatie over de periode en de stijl waarvoor hij staat. De oudste dateert van 1890. Twee kunstenaars, Nathalie Mertens en Christophe Terlingen begeleidden het project. Zo kunnen we bijvoorbeeld het Laprade-model uit Elsene bewonderen, ranke art deco uit 1933 van het lichtbedrijf Verrerie Holophane of het uitgepuurde naoorlogse design van het zwanenhalsmodel uit Waver, ontworpen in 1946en nog zoveel meer!

Deze verwezenlijking vult op perfecte wijze het Brusselse stadsproject aan, namelijk de door de lichtkunstenaar

Patrick Remoux ontworpen "Atomium-palen" langs de Eeuwfeestlaan in Laken.

In feite gaat deze verwezenlijking om meer dan een museum. Enkele beschouwingen:

- a. Het werk "het museum van de straatlantaarn" is in de eerste plaats een stedelijke sculptuur, waarbij voorrang wordt gegeven aan de verscheidenheid van licht, vorm en omvang van de straatlantaarns.
- b. Het is een formele en plastische interventie in het straatlandschap, waarbij gebruik wordt gemaakt van de grote lijnen van de geschiedenis van de straatverlichtingstechnieken en de disigns die daarvoor in de loop der tijden werden toegepast.
- c. De sociale woningen in de Delvastraat zijn gebaseerd op het principe van de diversiteit, die duidelijk verwijst naar de eclectische architectuur die zo typisch is voor Brussel. De gegroepede opstelling van de straatlantaarns uit verschillende tijdperken en met verschillende stijlen verwijst naar deze diversiteit op een weg door de tijd die door de bevolking wordt bewandeld. De tentoongestelde lantaarnpalen zullen bij het brede publiek ongetwijfeld ook de nodige belangstelling opwekken voor de dynamiek van de evolutie van de verlichtingstechnieken en stijlen.
- d. Wie goed oplet zal na een tijdje zeer zeker de dames met hun hoepelrokken onder de gaslampen zien voorbij wandelen. De installatie is dus niet alleen een evocatie, maar ook een metafoor van de voorbijgaande tijd en vestigt daardoor ook onze aandacht op de sociale behoeften doorheen de tijden.
- e. Tenslotte vormen de bewoners in hun woningen ook een onderdeel van dit kunstwerk, terwijl ze er ook het visitekaartje van hun woonruimte kunnen van maken.

Deze straatlantaarns zijn daarom niet alleen bedoeld om te verlichten, maar ook om sociale contacten te vergemakkelijken en als het ware "de ruimte te geven".

Tot besluit moet er echter nog iets van ons LACA-erfgoedhart! We weten dat al jaren een prachtige zesarmige lantaarnpaal staat te verkommeren aan de tunnel die de Koninginnelaan verbindt met de A. Cosynstraat.

Net als de tunnel zelf werd hij ontworpen door de vermaarde architect Alban Chambon die heel wat sporen naliet in Brussel. Mocht dit waardevolle stadserfgoed kunnen hersteld worden zodat het weer zoals

DE VOETGANGERSDOORGANG

De voetgangersdoorgang, omstreeks 1911,
naar een glasnegatief van
Alban Chambon zelf
(Brussel, Sint-Lukasarchief)

weleer zijn stralende lichtbundels zou werpen over de omgeving dan zouden we met licht gemoed de toekomst tegemoet zien!

Bibliografie:

- Artikels uit dagblad De Standaard 13 mei en 27 mei 2004
- Persdossier uitgegeven door Lakense Haard op 11 juni 2003

INHOUD

Ten geleide	L. Candau	1
Laken en Molenbeek in de Middeleeuwen	W. van der Elst	5
Goed en slecht nieuws over het Lakense erfgoedbeleid	L. Candau	8
De lotgevallen van de Meiselaan	W. van der Elst	11
Meer licht in Laken	L. Candau	30